

STÁTNĚ POLITICKÝ VÝZNAM PRŮMYSLU A VÝVOZU.

Všechny země mají zájem na příznivém vývoji svého průmyslu. U Československa je tento zájem životní v plném smyslu toho slova, neboť na vývoji našeho průmyslu závisí míra finanční, vojenské a politické síly a váhy státu. S průmyslem je v Československu spjata možnost obživy stále většího množství obyvatel. S jeho osudy sdílí tudíž osud také většina obyvatel. Politicky je důležité, že zejména velická část německého obyvatelstva republiky nachází obživu v průmyslu a situace průmyslu nesporně má pak vliv na politické tendence v krajích průmyslových. Konečně i v době válečné je silný průmysl mocnou oporou v obraně státu.

I. Rozhled mezinárodní.

Průmyslový rozvoj vykazuje dosud v různých zemích světa různě veliký pokrok a podle toho je i finanční, vojenská a politická moc a váha jednotlivých států rozdílná. Průmyslová výroba světová je uprostřed stálého vývoje. Roste stále ještě i v zemích se starou výrobní tradicí průmyslovou; ani v nejpokročilejších průmyslových zemích si dosud nemůžeme představití vrcholný bod vývoje. Industrialisační hnutí však zároveň pokračuje do šířky. Další a další země se snaží o zvýšení své životní míry ve spotřebě průmyslových výrobků. Tak pokračuje na celém světě nivelisační tendence, jejíž konečným výsledkem bude vyrovnanější kulturní hladina národů světa. Jen místem, podnebím a jinými podobnými vlivy bude postavení některých zemí vždy výhodnější.

Tento vyrovnávací proces světový je však zatím v samých začátcích. Dosud existují ohromné rozdíly v intenzitě průmyslové výroby jednotlivých zemí. Pokusil jsem se již v dubnovém čísle „Obzoru národohospodářského“ letošního ročníku na str. 215. v pojednání „Československo uprostřed hospodářství světového“ o srovnání intenzity průmyslové výroby v některých zemích. Používám k tomu cíli o podílu jednotlivých zemí na světové výrobě čísel Společnosti národů („La production mondiale et les prix 1935—36), která jsou samou Společností označována za přibližná, která však celkem souhlasí s podobnými čísly podílů jednotlivých zemí, jež pomocí jiné metody počítá berlínský Ústav pro studium konjunktury. Tato čísla, jež ukazují váhu průmyslové výroby jednotlivých zemí uprostřed světové výroby, odpovídají tedy přibližně skutečnosti, jakkoliv postupným vývojem, jehož intenzita není všude stejná, se výrobní základna zemí mění a je proto zapotřebí vahová čísla pro jednotlivé země časem revidovati. V každém případě jsou zmíněná vahová čísla jediným prostředkem, jakého moderní statistika používá pro srovnávání a odstupňování průmyslové intenzity. Tehdy jsem dovodil, že při základně průmyslové intenzity v Československu rovné 1 byl v průměru let 1925/29 stupeň intenzity v jednotlivých zemích tento: Unie severoamerická 3.2, Belgie 2.1, Anglie 1.9, Německo a Francie po 1.6, Československo 1, Rakousko 0.9, Itálie 0.7, Maďarsko a Japonsko po 0.4, Rusko 0.3, Polsko 0.24 a Rumunsko 0.15. Nyní můžeme stejnou methodou podle údajů ve čtvrtletním sešitě berlínského Ústavu pro studium konjunktury (Sonderheft 31 „Die Industriewirtschaft“) vypočísti pro Britskou Indii číslo intenzity ve výši 0.04. Jak je vidno, jsou rozdíly v intenzitě průmyslové výroby ještě

veliké. Mezi Unií severoamerickou a Rumunskem je poměr 1 : 21, mezi Unií a Brit. Indií poměr 1 : 80. Má-li pokračovat vyrovnávací proces, musí postupovat zprůmyslovění zemí nových rychleji než zprůmyslovění zemí se starou tradicí průmyslovou.

Úsilí zemí se slabší intenzitou průmyslové výroby o vyrovnání se zeměmi s vyšší intenzitou je neseno třemi silami:

1. Je přirozenou snahou člověka o lepší živobytí. S postupem kultury roste počet potřeb, jejichž uspokojení dává průmyslová výroba.

2. Válka ukázala význam soběstačnosti států nejen v oboru obživy obyvatel, ale i v oboru zásobování výrobky průmyslovými. Snahy o soběstačnost po válce ještě zesílily. Úvěrová krise přidala k tomu nové podněty; země dovozní s nedostatkem devis se hledí osamostatnit od dovozu a nahradit dovoz vlastní výrobou.

3. Nemalý význam pro zprůmyslnění zemí má vědomí vlád, že pokročilost průmyslové výroby je základem politické váhy státu. S pokrokem průmyslu nejen stoupá finanční a vojenská moc států, ale šíří se mezi občany vědomí, že právě jejich stát jim zajišťuje lepší živobytí než na příklad stát sousední. To má veliký význam zvláště pro Československo.

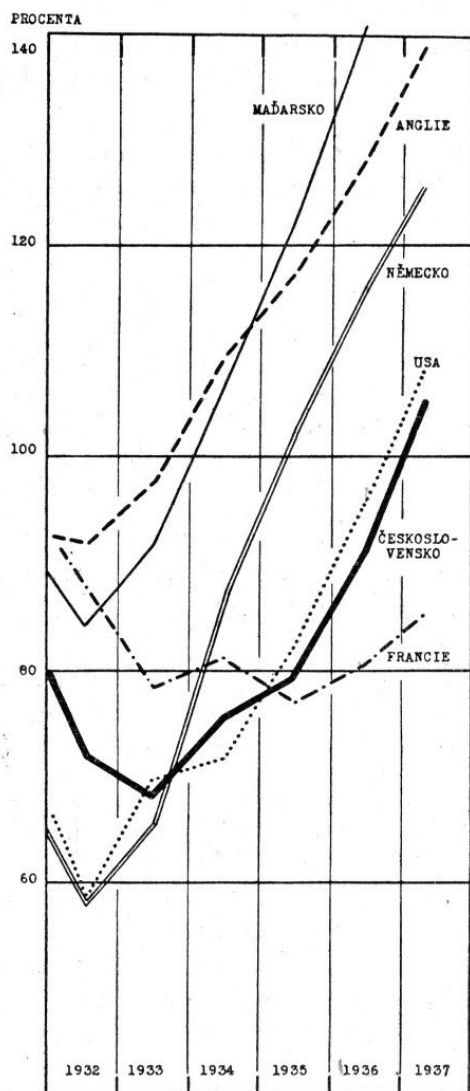
V tomto pojednání se nechci zabývatí prvními dvěma silami, které působí ke zprůmyslovění zemí. Zato chci obrátit pozornost ke státně-politickému významu industrialisace, neboť zde vidím jeden ze základních politických problémů Československa.

Světová válka, která způsobila takovou pohromu hospodářskou a která byla příčinou zániku či oslabení některých států, a dále její nekrvavé pokračování v nynější světové hospodářské politice nás přivádí k poznání, že nejlepším zárukou politické nezávislosti států je příznivý jejich vývoj hospodářský. Průmyslová výroba a její rozvoj je podkladem stoupajícího blahobytu hmotného a nutné síly finanční, politické a vojenské. K dalšímu rozvoji průmyslu musí se tudíž spojití všechny síly, které tvoří a budují tento stát.

Veliký vzestup výroby začal nejprve v zemích, kde se následkem úplného úpadku hospodářství — jako v Rusku nebo v Německu — projevila zvláště citelná potřeba obrody, nebo kde se — jako v Itálii a Japonsku — politické cíle národa a jeho hmotné zájmy dostaly do příliš ostrého rozporu. Čím hlubší byla nouze, proti níž se mělo bojovat, a čím soustavněji byla zahájena politika hospodářské obrody, tím také mocnější byly prostředky, s nimiž se pracovalo. Je také přirozené, že v těch zemích, kde se prvně začalo s novou výstavbou, se používalo v nedostatku zkušeností prostředků hrubých, dříve neobvyklých. R u s k o začalo nejdříve a použilo komunismu s nejtvrdějším úplnou diktaturou, který individualitu úplně potlačil. N ě m e c k o následovalo se svým národním socialismem, který představuje sice rovněž úplnou diktaturu, ale ponechal při tom přednost individualismu. Prvky individualismu jsou hybnou silou národního socialismu německého. Na podobných základech pracují I t a l i e a J a p o n s k o.

Brzy se poznalo, že ke zrychlenému vzestupu průmyslové výroby není zapotřebí autoritativního zřízení státně politického — Polsko a Španělsko i při svých diktaturách neměly tohoto úspěchu —

nýbrž že vzestup konjunktury dovede vyvolati i demokracie. Předpokládá to však silnou vůli ke vzestupu a takovou rozumnou politiku, jež dovede potlačit všechny brzdicí vlivy a prosadit zájem celostátní nad zájem stran a skupin. Tuto schopnost demokracie dokázaly s velikými úspěchy Anglie, skandinávské státy, Unie severo-

Vývoj průmyslové výroby v jednotlivých zemích
podle indexů, vypočtených ze základny
1925/29 = 100.

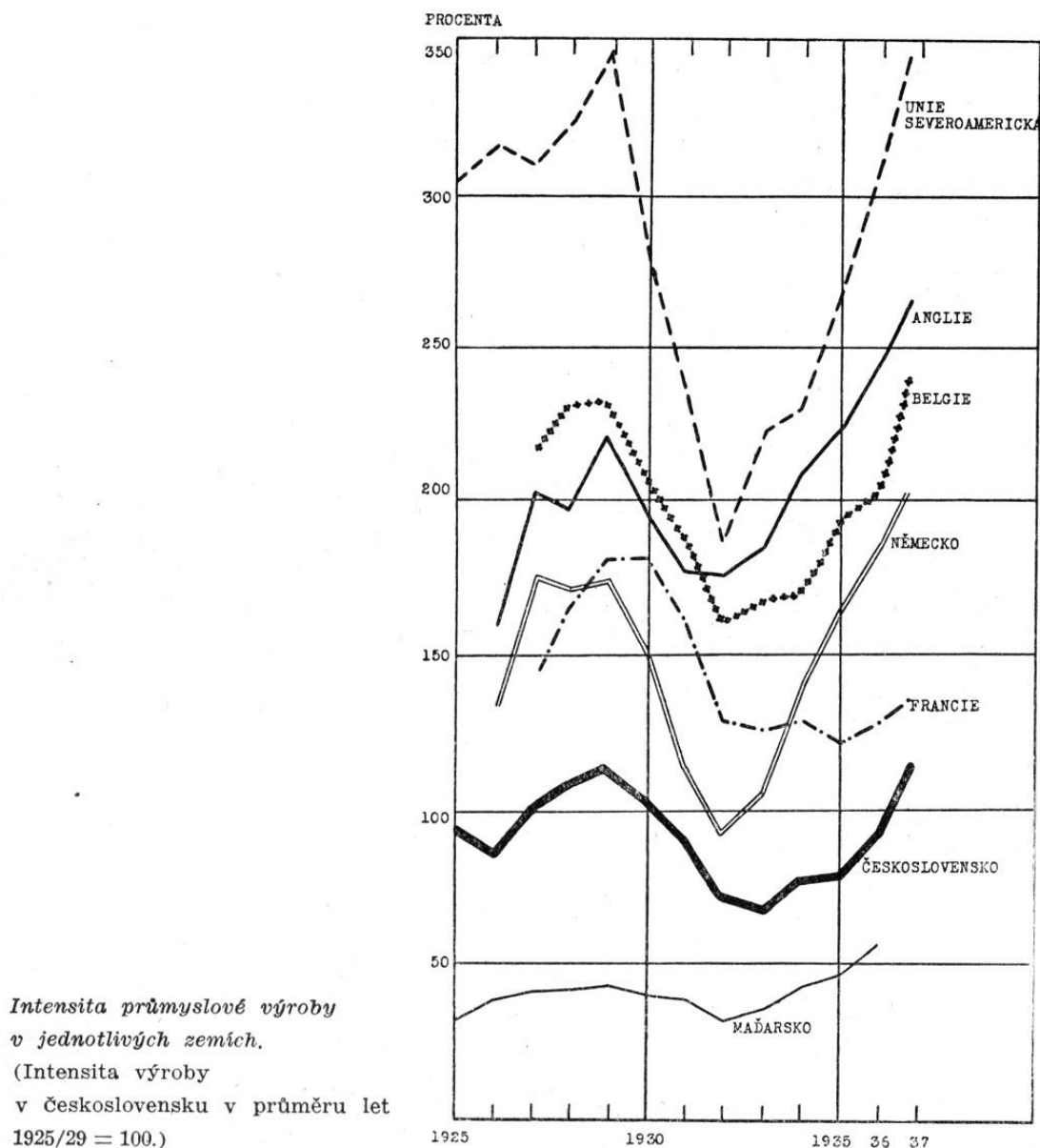
americká a jiné. Naproti tomu Francie je dokladem, že i demokracie může zklamat, nejsou-li splněny nahoře zmíněné předpoklady.

Vzestup konjunktury není tedy závislý na vládní formě, nýbrž na vůli a rozumu té které vlády.

II. Mezinárodní srovnání výroby ve světle čísel.

Nežli pokročíme ve svých vývodech, uvádím několik průkazných čísel o průmyslové výrobě zemí, na které se chci dále vždy odvolávat. K tomu cíli nejdříve poukazuji na obvyklý způsob konjunkturálního zkoumání. Při něm se zpravidla konjunkturální vývoj měří tím, že se zvolí u každého státu za srovnávací základ některý rok, ve kterém se příslušná výška výroby vezme za základ rovný 100, a to bez zřetele na to, zda byla tehdejší výroba onoho státu ve-

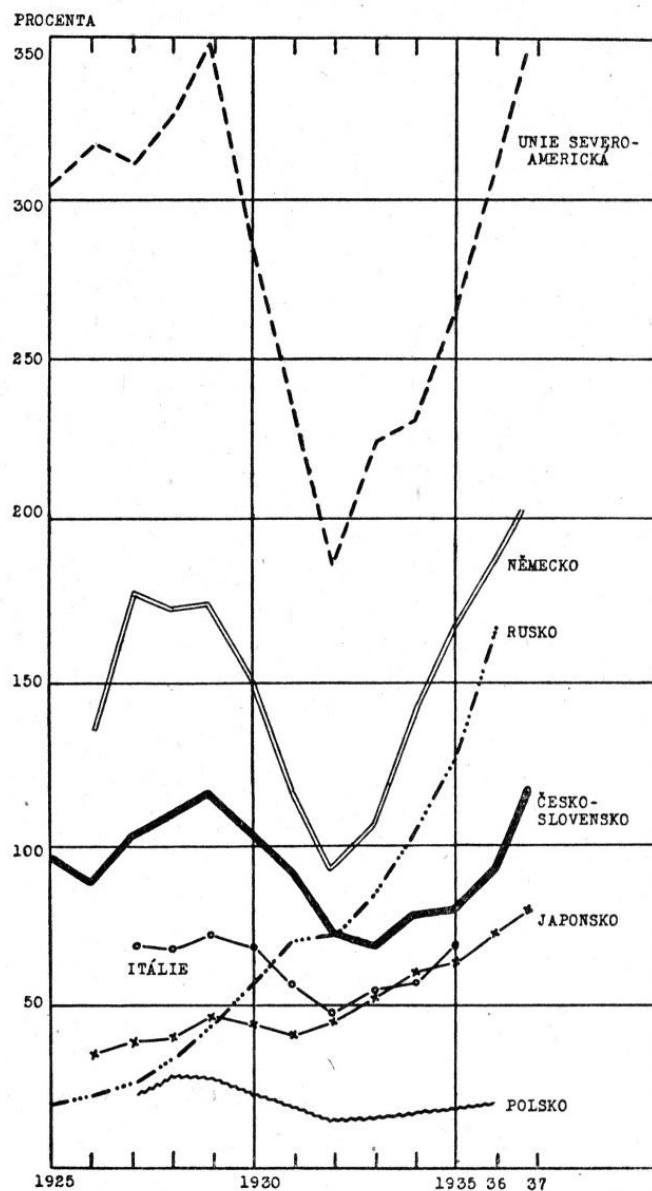
liká či malá, dostatečná či nedostatečná. V našem pojednání však chceme sledovati vývoj *intensity* průmyslové výroby jednotlivých zemí. K tomu cíli použito je v tomto pojednání nahoře zmíněných čísel Společnosti národů, udávajících podíl jednotlivých zemí na světové výrobě, a z nich je vypočtena *intensita* výroby za průměr

let 1925/29. Nejdříve jsem přepočtl indexy průmyslové výroby, jež uveřejňuje Společnost národů v „Bulletin mensuel de statistique“, z původní základny roku 1929 = 100 na základnu průměru let 1925/29 = 100. Potom jsem násobil tyto indexy nahoře vypočtenými čísly, udávajícími váhu jednotlivých zemí uprostřed světové výroby, načež číslo pro Československo je vzato za základ = 1 a z toho vychází pro Unii severoamerickou *intensita* 3.2, atd. Opakuji však, co i Společnost národů připomíná, že vahová čísla pro jednotlivé státy nejsou veličinami naprosto přesnými, ale přibližují se zhruba skutečnému stavu.

Nejdříve uveřejňuji vývoj průmyslové výroby v jednotlivých zemích podle indexů, vypočtených ze základu průměru let 1925/29 = 100. Viz diagram na str. 488. Je z něho vidno, jak odlišný je obraz od vývoje, počítaného obvykle ze základny roku 1929 = 100.

Z diagramu vidíme, že poměrná úroveň průmyslové výroby v Maďarsku je vyšší než úroveň výroby v Anglii, Německu a Česko-

*Intensita průmyslové výroby
v některých dalších zemích.
(Intensita výroby
v Československu v průměru let
1925/29 = 100.)*

slovensku. Poměrná výše výroby v Československu je stejná jako v Unii severoamerické. Nejnižší z uvedených zemí je výroba ve Francii.

Diagram na straně 488 nám znázorňuje jen vývoj výroby samé ve srovnání s průměrem let 1925/29. Zcela jiný obraz ukazuje diagram na straně 489, v němž jsou zakresleny křivky vývoje intenzity průmyslové výroby v jednotlivých zemích.

Největší intenzitu průmyslové výroby vykazuje Amerika; asi třikrát vyšší než Československo. Za Amerikou následují Anglie,

Belgie, Německo a Francie, načež přichází Československo a po něm Maďarsko. V diagramu na straně 490 jsou zakresleny rovněž křivky intenzity průmyslové výroby jako v diagramu na straně 489, vypočtené na stejném základě, ale srovnány jsou zde vedle Ameriky, Německa a Československa ještě Rusko, Itálie, Japonsko a Polsko. Odtud však nemáme docela přesných konjunkturních a vahových čísel.

Vývojový směr průmyslové intenzity v Rusku, Itálii, Japonsku a Polsku, jak je viditelný z diagramu, není pochybný. Sporná je však výše podílu výroby těchto jednotlivých zemí na celkové světové výrobě, jak ji udává Společnost národů. Lze na příklad pochybovati o tom, že přes veliký pokrok průmyslové výroby za poslední leta vyrábí Rusko průměrně na hlavu obyvatele více průmyslových statků než Československo. Je však jisté a z diagramu je to viditelné, že poměr průmyslových sil, na nichž nakonec závisí i finanční, vojenská a politická moc států, se ve srovnání s Československem u Ruska zlepšil, kdežto nevalný pokrok je u Japonska a Polska, stejně jako jsme viděli u Francie a Maďarska. Data o Itálii sahají jen do roku 1935 a do té doby nebylo velikého pokroku.

Finanční síla států závisí hlavně na stupni průmyslového rozvoje. Průmysl a s ním úzce pracující doprava a obchod nejsou přirozeně jedinými finančními zdroji státu, rozhodně však jsou to vydatné prameny, z nichž stát čerpá daňové příjmy. V Československu ukazuje statistika důchodové a obrátové daně, že přiznaný důchod a obrát pro tyto daně je u průmyslu a živností třikrát vyšší než u zemědělství a lesnictví.

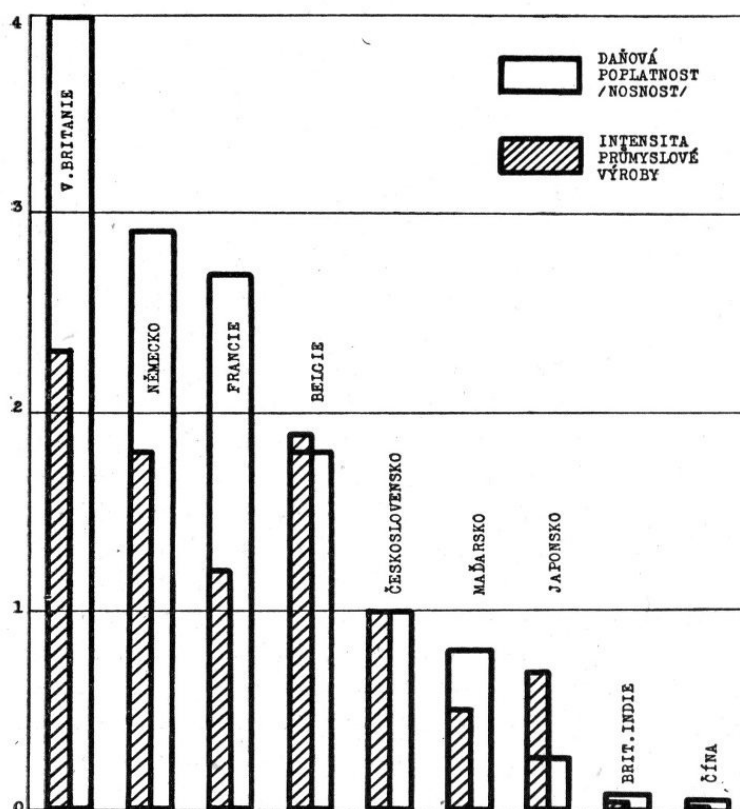
Jak dalekosáhlá je závislost státních příjmů na intenzitě průmyslového vývoje, ukazuje mezinárodní srovnání, k němuž čerpám východisková data u Československa ze Zpráv Národní banky, u Německa ze čtvrtletních zpráv berlínského Ústavu pro studium konjunktury a u ostatních zemí z „Annuaire statistique 1936/37“ Společnosti národů:

Daňová poplatnost a stupeň průmyslové intenzity v jednotlivých státech roku 1936:

	Státní příjmy průměrně na hlavu obyvatele v Kč o hodnotě před druhou devaluací	Stupeň daňové poplatnosti: Československo = 1	Stupeň průmyslové intenzity: Československo = 1
Anglie	2287	4.0	2.3
Německo	1644	2.9	1.8
Francie	1540	2.7	1.2
Belgie	1030	1.8	1.9
Švýcarsko	978	1.7	—
Československo	570	1.0	1.0
Maďarsko	446	0.8	0.5
Japonsko	143	0.25	0.7
Indie	32	0.06	0.04
Čína	14	0.02	asi 0.01

K tomuto srovnání je však dlužno poznamenati toto:

Čísla zde uvedená nevyjadřují u všech zemí přesné celkové finanční zatížení hospodářské. Na příklad u Československa nejsou tu obsaženy samosprávné přírážky, nýbrž jen státní daně a dávky. Ale přírážky tvoří — jak známo — další podstatnou složku zatížení; činí několikanásobek výnosových daní. V jiných zemích jsou ovšem také vedle státních daní a dávek ještě jiná finanční břemena. Ale podíl těchto dalších břemen je různý; v Československu je značný, ale není na něj brán zřetel v hořejších číslech.

Stupně daňové poplatnosti (nosnosti) a intenzity průmyslové výroby v jednotlivých zemích. (Všude jde o průměry na hlavu obyvatele z r. 1936. Čísla z Československa vzata za základ = 1.)

Dále při srovnání dlužno mít na paměti, že daňové zatížení v jednotlivých zemích je dnes značně přepjaté a že v některých státech jsou daňovým zdrojem kromě průmyslu ještě jiné obory hospodářské činnosti, jako na příklad v Anglii obchodní plavba, světový obchod a kolonie, ve Francii kolonie, v Maďarsku zemědělství atd. Dále třeba uvést, že na příklad Japonsko pracuje s velice nízkými pracovními důchody. Kromě toho uvedená čísla státních příjmů jsou jen přibližně úplná. Státní uzávěrka sestavována je v různých zemích rozdílně. Přes to však vychází z uvedeného srovnání najevo, že intenzita průmyslové výroby a daňová nosnost jsou v organické souvislosti.

Anglie vykazuje 2.3násobnou intenzitu průmyslové výroby než Československo, ale 4násobnou nosnost daňovou, Německo 1.8násobnou intenzitu výroby a 2.9násobnou nosnost daňovou. Francie následkem stagnace konjunkturálního vývoje má intenzitu výroby jen 1.2, ale zatížení daňové je tu 2.7násobné. Belgie je na tom lépe. Zde činí intenzita výroby 1.9, daňová poplatnost 1.8. Československo vykazuje asi poloviční intenzitu průmyslové

výroby jako Německo, ale daňové zatížení činí jen třetinu poplatnosti německé. Odtud se také vysvětluje, praví-li Němci — „Frankfurter Zeitung“ — že německé ohromné zbrojení je nyní již financováno z běžných příjmů, zatím co my nesrovnale menší zbrojení — menší i na hlavu obyvatele — musíme financovati půjčkami.

V přítomné době války na Dálném východě je zajímavě srovnati poměry v Japonsku a Číně. Intensita průmyslové výroby v J a p o n s k u je sice menší než v Československu, ale snad sedmdesátkrát větší než v Číně. Daňové břemeno v Japonsku průměrně na hlavu obyvatel činí ve zlatě jen asi čtvrtinu našeho, ale při tamějších nízkých cenách může stát za daňový výnos uhraditi dvakrát větší potřebu než u nás. A k tomu třeba dodati, že Japonsko čítá v mateřské zemi 70 milionů obyvatel, kdežto Československo 15 milionů. Daňové zatížení na hlavu obyvatel v Číně odpovídá asi desetiné zatížení japonského. Je tedy Čína slabší stranou. Válka na Dálném východě je s tohoto hlediska i pro nás poučením.

Souvislost mezi rozvojem průmyslové výroby a důchodem, resp. daňovou nosností je téměř obecně známa a uznávána. Jenže se z ní často čerpají obrácené vývody. Někdy se tvrdí, že nejdříve musí stoupat důchod, aby stačila kupní síla ke stupňující se spotřebě průmyslových výrobků a aby tak mohla být průmyslová výroba dále zvyšována. Všechny pokusy řešiti tento problém takovou cestou však selhaly. Poukazuje se často na příklad Unie severoamerické. Ale právě zde byl tímto způsobem o leta pozdržen rozmach konjunktury. Stejně výmluvný je novější příklad Francie, která se domnívala, že po devaluaci (a ještě před ní) vyvolá a usolí konjunkturální vzestup nejprve zvýšením platů. Naproti tomu přinesly nejen Rusko, Německo, Itálie a Japonsko, ale i Anglie a skandinávské země důkaz, že vzestup průmyslové výroby nezávisí na předchozím zvýšení mezd a platů, nýbrž obráceně že teprve vzestupu výroby samočinně následuje zvýšení důchodů a tím i daňové nosnosti. T h e o r i e kupní síly se neosvěčila.

Nejprve přichází zvýšení výroby a po něm vzestup důchodů. Země, která chce své občany obšťastniti a uspokojiti zvýšením důchodů a která také chce, aby jejich poplatnost a nosnost daňová stoupla, se musí nejdříve starati o povznesení průmyslové výroby. Postupuje-li obráceně a nejdříve prosazuje zvýšení důchodů, tu utlouká vzestup výroby v samých jeho začátcích, nehledě k tomu, že cenové zvýšení, které zpravidla následuje za zvýšením důchodů, jež není doprovázeno zvýšením výroby, maří snahy o zvýšení kupní síly a daňové nosnosti. To všechno zvláště nápadně ukázala celému světu v posledním roce Francie.

III. Průmyslový rozvoj Československa.

Československu nemůže nikdo vytýkati, že neučinilo nic pro povznesení své výroby. Lze však říci, že jeho hospodářská politika byla v posledních letech značně jednostranná. V zemědělské politice bylo dosaženo pozoruhodných úspěchů. Průmyslová politika však — ač průmysl a složky na něm závislé tvoří podstatnou část všech hospodářských sil — byla značně zanedbána. Průmysl a

ostatní složky byly bez opory ponechány plnému náporu krise a naopak přirozené síly, působící v dobách krisových k novému obrození, byly ještě různými zásahy tlumeny. Československo nemělo v posledním desetiletí soustavné průmyslové politiky a ještě nyní, kdy jsou viditelné důsledky této chyby, není zcela jasno a není v rozhodujících kruzích ani shody o základech a směrnicích této politiky.

Při tom není Československo státem, kde by byl liberalismus modlou. V zemědělství bylo zavedeno tak zvané plánovité hospodářství, vázanost je i v lesnictví a v některých jiných složkách. S touto dalekosáhlou péčí a usměrňováním v zemědělství a lesnictví byl v příkrém rozporu nezájem nebo malý zájem státu o podporu průmyslové výroby a ostatních složek hospodářství, které jsou v úzkém spojení s průmyslem. Důsledky této politiky jsou nepříznivé. V Československu klesala průmyslová výroba ještě v roce 1933, zatím co ve většině ostatních zemí nastal obrát k lepšímu již rok před tím. Nejnižší bod krise spadá v Československu do první čtvrtiny roku 1933. Poté až do třetího čtvrtletí 1935, tedy asi 2½ roku trvala stagnace s mírně vzestupnou tendencí, zatím co v mnohých jiných zemích průmyslová výroba rychle stoupala. Naše výroba zůstala ve srovnání s rokem 1929 v roce 1933 o 16%, v roce 1934 o 14%, v roce 1935 již o 18% a v roce 1936 o 16% a ve srovnání s rokem 1913 o 36%, 34%, 37% a 36% v těchže letech pozadu za vzestupem světové výroby bez Ruska.*) Od roku 1936 se naše postavení — zejména po velikém vzestupu na přechodu let 1936/37 — značně zlepšilo a část dřívějších ztrát byla nahrazena. Lze však pochybovati o tom, je-li toto zlepšení trvalé. Jsou obavy, že může jít jen o krátkodobé oživení, které vyprchá, podobně jako v době po devaluaci měny v roce 1934. Zdá se, že vzestup průmyslové výroby, který začíná od listopadu 1936 a vyvrcholil v květnu 1937, má obdobnou povahu jako devaluační konjunktura z roku 1934, kdy po přechodném vzestupu následoval úpadek. Kdyby tomu tak mělo být i nyní a v cizině pokračoval vzestup, tu by ono nynější zlepšení našeho postavení uprostřed světové výroby bylo brzy zase ztraceno.

Páky třeba tudíž nasaditi v průmyslovém hospodářství. V zemědělství bylo mnoho vykonáno, což není míněno jako výtku; v lesnictví mohou být učiněna opatření, jejichž výsledky — podle povahy tohoto hospodářství — se mohou projevit teprve za desítky let; v průmyslovém hospodářství zůstává však ještě mnoho naléhavého co činiti a při tom výsledky této práce by se rychle dostavily.

V oboru výživy dosáhlo Československo vysokého stupně produktivity a značně se přiblížilo soběstačnosti. Jelikož počet obyvatel roste jen zvolna, množství spotřeby potravin také nelze libovolně rozšiřovati a vývoz potravin pro poměrně vysoké naše ceny je omezený, dospělo naše hospodářství v oboru výživy nyní zatím zhruba k hranicím zvyšování výroby. Je ještě zapotřebí širšího diferencování zemědělské výroby na jednotlivá odvětví. Jde na pří-

*) Blíže o tom viz na str. 225 a 226 „Obzoru národohospodářského“, z dubna 1937.

klad o podporu chovu dobytka a pak o udržování vývojového tempa, odpovídajícího vývoji populace. Naproti tomu zůstává zemědělství ještě široké pole působnosti ve zvyšování výroby průmyslových surovin (na příklad koží). Tento cíl je v úzké souvislosti s potravinářským hospodářstvím; naše spotřeba masa a tuků zůstává stále velmi pozadu za úrovní zemí západních.

V lesnictví jsme dosud ještě zemí vývozní; vyrábíme více dříví, než sami spotřebujeme. Je však nepochybné, že kdybychom zdvojnásobili svou průmyslovou výrobu, nevystačili bychom s nynější svou produkcí dřeva. Jelikož lesy potřebují ke svému vzrůstu několik desítek let, musíme se již dnes starat o krytí své potřeby dříví v budoucnosti, zejména také zintensivňováním lesního hospodářství ve východní části státu.

Pokud jde o průmyslové hospodářství, tu hranice výrobního vzestupu daleko ještě nebylo u nás dosaženo. Nejen v průměru, ale i v jednotlivých odvětvích jsou ještě možnosti rozvoje našeho průmyslu ohromné. Měříme-li rozsah našeho průmyslu a intenzitu výroby s cizinou, ukazuje se, oč jsme ještě pozadu. Úsilí československé hospodářské politiky musí se tedy v budoucnosti nést směrem k povznesení intenzity průmyslové výroby. Zvýšení této výrobnosti posílí nás finančně, politicky i vojensky.

Oslabený zájem o průmyslovou politiku v posledních letech, jenž se vyčerpával takřka jen měnovými úpravami, které ostatně všem oborům výroby ani neprospěly, vyvolal nejen neklidné ovzduší v průmyslových kruzích podnikatelských i dělnických, ale zmenšil finanční síly Československa zrovna v době, kdy v celé řadě evropských i zámořských zemí naopak podněcován byl nový rozmach průmyslové činnosti mohutnými prostředky a široce založenými akcemi (na příklad různými pětiletkami, čtyřletkami a pod.) a tím zvyšovány byly finanční, politické a vojenské síly zemí. S takto zmenšenými silami vstoupilo Československo do období obecného zbrojení a do období evropské diskuse o jeho postavení ve světové politice.

Vyzbrojování Československa je tím značně ztíženo. Při ohromném rozsahu zbrojení ve světě ani v jiných zemích s počátku nebylo lze krýti veliké náklady zbrojení z běžných příjmů státních a bylo zapotřebí mimořádných zdrojů. Ale v dalším období hledí státy vtěsnat zbrojní náklady do běžných rozpočtů. Nám se to dosud plně nepodařilo. Jistě by tomu bylo jinak, kdybychom se nebyli svou nedostatečnou průmyslovou politikou tolik finančně oslabili. Je nutno co nejdříve napravit chyby a příznivé účinky se rychle dostaví.

Co je třeba podniknouti? Podle mého skromného mínění měli by se čtyři ministři, jimž jsou svěřeny dnes nejdůležitější úkoly státu, zasaditi v zájmu budoucnosti státu o velkorysou průmyslovou politiku, a to z těchto důvodů:

finanční ministr aby stát získal více běžných příjmů na úhradu svých potřeb;

ministr národní obrany aby obdržel ze zvýšených státních příjmů tolik, že by mohl držet ve zbrojní činnosti krok s finančně silnějšími zeměmi;

ministr zahraničních věcí aby mohl říci světu, že Československo je státem, který nejen nezůstává pozadu za vývojem světovým, nýbrž že pokračuje ještě větším tempem k hospodářskému rozmachu než jiné země, aby pro své občany dosáhl životní úrovně, jaké jsou účastni obyvatelé západních zemí;

ministr vnitra aby zlepšováním životních podmínek obyvatel odňal všechny pohnutky, jež slouží agitaci pro převratná sociální a odštěpná politická hnutí ve státě; běží o cílevědomou politiku v pohraničí a o vyrovnání životní míry obyvatel východních zemí republiky s úrovní zemí západních.

Není pochyby, že těchto výsledků lze dosáhnouti jediné takovou hospodářskou a obecnou politikou, která by přinesla hospodářské a finanční posílení všech vrstev obyvatel. Jedině s tímto rozmachem postoupí i daňová nosnost obyvatel a finanční síla jejich a celého státu a s ní hmotná úroveň, spokojenost, i politická a vojenská váha státu.

Československo musí napnout všechny své síly, aby se s úspěchem účastnilo mezinárodního zápasu o povznesení průmyslové výroby, který trvá již od let. Výsledky toho zápasu nejsou závislé na světovém názoru o lidské společnosti nebo na vládní formě. Ale úspěch závisí na splnění dvou předpokladů: abychom měli jednak pevnou vůli k rozmachu a tuto vůli také vtělili ve skutky, jednak rozum, který by nám velel, abychom volili správné prostředky a vystříhali se všeho, co by nás strhovalo zpět a v onom mezinárodním boji oslabovalo. Musíme zanechat neplodných vnitřních rozporů o světový názor a o dílčí výhody a soustředit se k vítězství celku.

Kdo nemá dosti vůle k tomuto bojovnému závodění zemí, předhodí o t á z k u p r o s t ř e d k ů. Není sporu, že situace není lehká. Ale dnes již máme z ciziny tolik příkladů, co bylo tam vykonáno a co přineslo úspěchy, že je třeba jen výběru a přizpůsobení našim poměrům. Ale především je zapotřebí jednotné a pevné vůle a nikoliv skládání zbraně předem. Příklad čínorodé vůle máme v Baťově návrhu: „Budujme stát pro 40 milionů lidí“. Problém je již v polovičce světa rozřešen. Nemůžeme se tedy ptát slepě: „jak?“

IV. Jsou ztráty našeho vývozu trvalé?

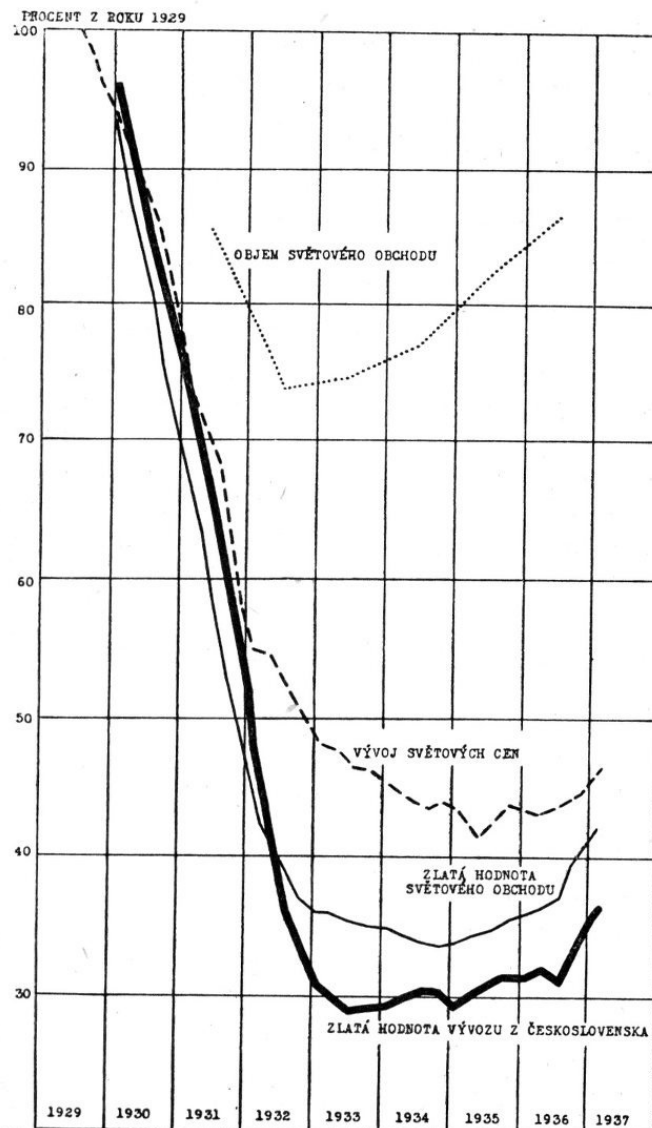
Připojujeme k tomuto pojednání kapitolu o vývozu a jeho vyhlídkách. Souvisí logicky s kapitolami předešlými. Vývoz je pro nás problémem životní důležitosti, jak se dnes již téměř obecně uznává: rozvoj výroby a celé konjunktury je v úzkém spojení s vývozem.

Náš vývoz se za první polovinu letošního roku pozoruhodně zvýšil, a to i když jej neměříme jako obvykle jen v běžné měně, nýbrž když jeho hodnotu přepočteme podle zlatého obsahu měnového z dřívější doby. Přes to vše nedosáhla ještě hodnota našeho vývozu ve zlatě (podle parity z roku 1929) výše, ke které stoupl již světový obchod. Světový obchod činil za 12 měsíců od července 1936 do června 1937 podle výpočtů Společnosti národů 42% zlaté hodnoty z roku 1929, kdežto náš vývoz jen 36%.

Náš vývoz klesl za krise nejhluběji v létě 1933, a to na 29% zlaté vývozní hodnoty z roku 1929. Od té doby jsou vidět dva po-

kusy přiblížit se světové poměrné úrovni. Bylo to vždy po odhodnocení naší měny: v roce 1934 a nyní. Při tom musíme mít stále na paměti, že nízká úroveň hodnoty ve zlatě, na které se dnes pohybuje světový i náš obchod ve srovnání s rokem 1929, je způsobena pádem cenovým. Jelikož se světové ceny zvýšily teprve na 46% úrovně z roku 1929, lze vypočísti, že objem světového obchodu překročil již 90% úrovně z roku 1929, zatím co objem našeho vývozu dosáhl teprve 80%.

*Světový obchod a vývoz
z Československa.
(Jde v obou případech
o zlatou hodnotu z r. 1929.
Indexy vypočteny na základě
r. 1929 = 100
a vyrovnány pomocí
dvanáctiměsíčních klouzavých
průměrů.)*

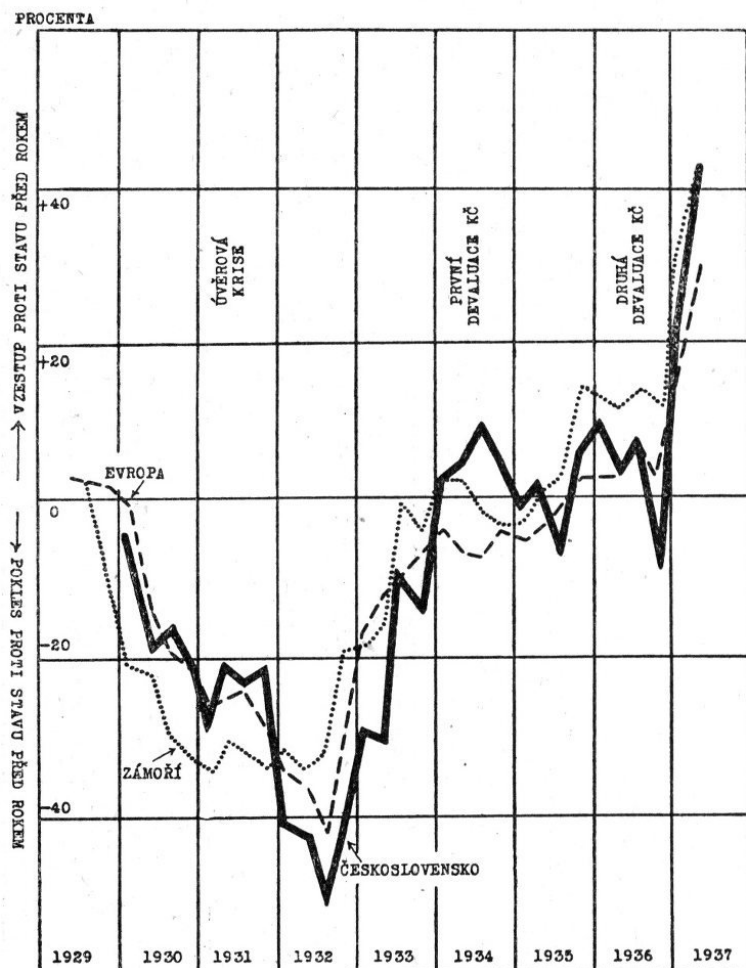

Pro naši obchodní politiku je velice důležitá otázka, zda nynější úsilí našeho vývozu o vyrovnání se s poměrnou úrovní světového obchodu má vyhlídky na úspěch, t. j. zda opět získáme ono postavení ve světovém obchodě, jaké jsme zaujímali kdysi. O odpověď na tuto otázku se pokouší tato část pojednání. Před tím ještě jen podotýkáme, že čísla zde uvedená nejsou pro jejich nedostatečnost zcela přesná, ale přibližují nás ke skutečnosti.

Nejdříve zkoumáme, oč se v jednotlivých čtvrtletích zvýšila či snížila hodnota světového obchodu a vývozu z Československa vždy proti stejnému období před rokem. Rozdíly jsou vyjádřeny v pro-

centech a zakresleny jsou do dolejšího diagramu. Světový obchod zabírá data vývozu z 52 zemí světa, jak je uveřejňuje „Wirtschaft und Statistik“ v Berlíně. Hodnoty jsou přepočteny podle zlaté parity z roku 1929. Na stejném základě je propočtena hodnota vývozu z Československa.

Vývoz z Československa byl roku 1931 o více než 20% nižší než v roce 1930 a toto nepříznivé rozpětí se rozšiřovalo, až v létě 1932 byl vývoz o více než 50% slabší než v létě 1931. Poté se dostavilo zlepšování, které vyvrcholilo po devaluaci roku 1934, které

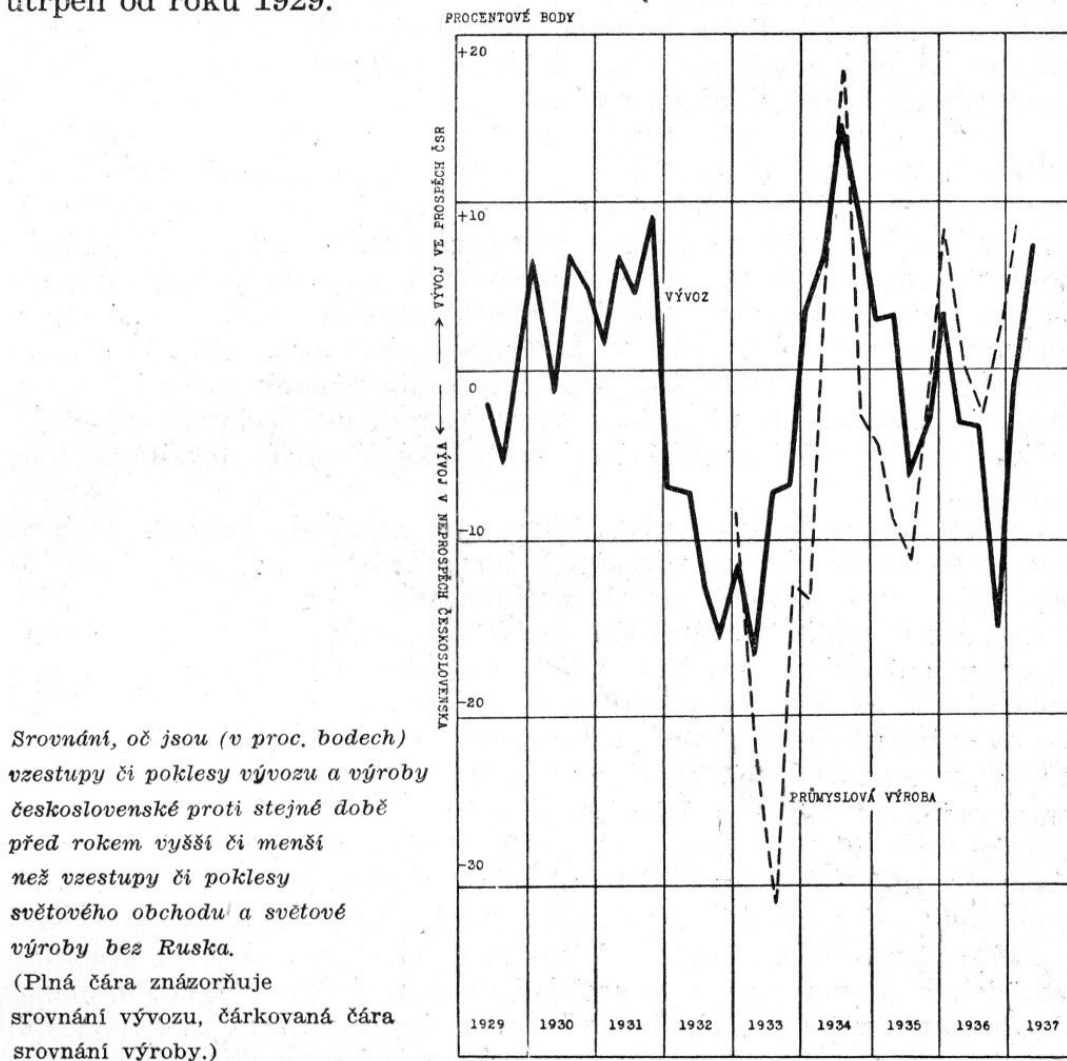

Oč stoupl či klesl
v procentech
vývoz z Československa,
z evropských zemí
a ze zámořských zemí
vždy proti stejné době
před rokem.
(Všude jde o zlaté
hodnoty podle parity
z r. 1929.)

však bylo jen přechodné a vystřídáno bylo několikrát za sebou zhoršením a opětným zlepšením. V roce 1937 se dostavilo pronikavé zvýšení vývozu nad úroveň z téže doby před rokem.

Obě křivky, týkající se vývozu z evropských a ze zámořských zemí jdou celkem rovnoběžně s křivkou československou a jen v podrobnostech vykazují charakteristické odchylky. V roce 1932 byl vývoz z mimoevropských zemí jen o 30% nižší než před rokem, vývoz z Evropy o 35%, náš vývoz však o 44%. My jsme tedy úvěrovou krizi z roku 1931 pocítili nejtíže a trpěli jsme jí také nejdéle. V roce 1934 najednou vystupuje křivka Československa nad úroveň ostatních dvou křivek, ale po tomto zlepšení následoval nový pád, takže v létě 1935 byla naše křivka opět pod úrovní zbylých dvou. Od té doby pohybuje se naše křivka — nehledíc k přechodnému přerušování

na podzim 1936 — nad úrovní křivky vývozu z evropských zemí a ve druhém čtvrtletí 1937 překročila naše křivka i úroveň křivky vývozu ze zemí zámořských. Je tedy vidno, že se náš vývoz v roce 1937 vyvíjel příznivěji než vývoz celoevropský a ve druhém čtvrtletí 1937 již nezůstal pozadu ani za zlepšováním se vývozu ze zámoří. V celkovém světovém obchodu se tudíž naše postavení zlepšovalo a odčinovali jsme část ztrát na svém podílu, jež jsme utrpěli od roku 1929.

Ještě nápadněji se nám jeví tento vývoj, zachytíme-li početně rozdíl mezi poměrnými vzestupy (v procentech vyjádřenými) světového obchodu a vzestupy našeho vývozu. Postup tento vysvětlíme na příkladě: Zlatá hodnota světového obchodu byla ve druhém čtvrtletí 1937 o 33.9% vyšší než ve stejném období 1936. Stejně počítaná hodnota našeho vývozu byla však vyšší v té době o 42.1%. Jeví se tedy rozdíl o 8.2 procentových bodů ve prospěch Československa. Tento vývoj je zakreslen v hořejším diagramu. Druhá (čárkovaná) křivka v tomto diagramu je výsledkem podobného srovnání našeho indexu průmyslové výroby s indexem výroby světové bez Ruska. Příslušná data čerpána ze statistické ročenky Společnosti národů.

Vývoj československého vývozu byl v letech 1930/31 celkem příznivější než vývoj obchodu světového, v letech 1932/33 naopak horší, v roce 1934 a v prvním pololetí 1935 zase příznivější, ve druhém pololetí 1935 horší, v prvním čtvrtletí 1936 lepší, pak v následujících čtyřech čtvrtletích zase horší a teprve ve druhém čtvrtletí 1937 příznivější. Od doby nejhlubší krise nahrazoval náš vývoz tedy jen dvakrát část svých ztrát na svém podílu z celkového světového obchodu, a to vždy po odhodnocení naší měny. V roce 1934 však byla podstatná část tohoto zisku zase ztracena následujícím poklesem a také tentokrát se budeme moci vyslovit o trvalosti nynějšího předskoku až po určité době, nenastane-li jako v roce 1934 po devaluačním zlepšení zase pád.

Obdobný vývoj jako u vývozu ukazuje srovnání, oč stoupala či klesala proti stejné době před rokem naše a světová průmyslová výroba. Do léta 1933 byl vývoj naší výroby horší než vývoj výroby světové bez Ruska. Teprve po první devaluaci v roce 1934 bylo zlepšení u nás větší než ve světovém průměru. Tento náskok jsme však v roce 1935 zcela ztratili. Počátkem roku 1936 — následkem poklesu průmyslové výroby v Americe — byl zase náš vývoj lepší než světový, ale do léta 1936 jsme opět tento náskok ztratili. Teprve od podzimu 1936 stoupá naše výroba rychleji než světová a musíme vyčkat, udržíme-li i v další době po loňské říjnové devaluaci toto zlepšení.

Z těchto výsledků vyplývá pro nás poučení, že odhodnocení měny působí ve většině národních hospodářství jen jako okamžitě účinkující prostředek k povzbuzení hospodářské činnosti, zvláště výroby a zahraničního obchodu, ale že tyto účinky jsou jen dočasné. Odhodnocení měny není tedy všelékem. Není pravda, že devaluaci jsme učinili již dosti pro podporu vývozu a výroby a že to je prostředek na vyléčení všech obtíží. Skutečností je, že jsme sice učinili okamžitě pozoruhodné pokroky a nahradili část ztrát, ale že dosud nejsme zajištěni před podobným úpadkem, jaký následoval po vyprchání účinků devaluace z roku 1934. Bylo by neodpovědné, kdyby nás přítomné výsledky měly ukolébat v domněnce, že vzestupné hnutí bude postupovati samočinně a že k jeho povzbuzení již ničeho nepotřebujeme. Právě nyní, kdy hrozí nebezpečí obratu, který se pravidelně dostavuje po vyprchání devaluačních účinků, musíme zdvojnásobit své úsilí a učinit vše, co podepře naši výrobu a vývoz, a vystříhati se toho, abychom — spoléhající jen na devaluaci — nebyli znovu zklamáni.

K. Uhlig.

OPERACE NA VOLNÉM TRHU V UNII SEVEROAMERICKE.

V Obzoru národohospodářském (leden 1937) probral Dr. Č a k r t teorii operací na volném trhu a jejich praktické použití v Anglii a ve Š v é d s k u. Domnívám se, že je zajímavé probrati též použití této metody ve Spojených státech severoamerických.